

I. DİN HİZMETLERİ SEMPOZYUMU

(3-4 KASIM 2007)

CİLT 1

Diyaret İşleri Başkanlığı Yayınları: 763
İlmi Eserler: 124

•
I. Din Hizmetleri Sempozyumu

•
Editör: Dr. Mehmet BULUT

•
Grafik-Tasarım: Cevdet DOĞAN

•
Baskı: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Ostim Ömek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 06370 Yenimahalle/ANKARA

•
Kasım 2008, ANKARA

•
2008-06-Y-0003-763

ISBN 978-975-19-4374-3 (tk. No)

978-975-19-4376-7 (1. c)

•
© Diyanet İşleri Başkanlığı

•
İletişim Adresi

Eskişehir Yolu 9. Km. Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 295 72 94 – Faks: 0312 284 72 88
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Gelişmiş Ülkelerdeki Dinî Teşkilâtların Sosyal Hizmet Çalışmalarından Güncel Örnekler

Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU*

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın geniş hizmet alanı içinde hizmet kalitesinin yükseltilebilmesi için üzerinde durulması gereken birçok nokta var. Zaten bu sempozyumdaki program zenginliğinde bunu görmek mümkün. İçinde bulunduğumuz sınırlı sürede, bu güne kadar bilerek veya bilmeyerek ihmâl ettiğimiz konulardan ikisi üzerinde duracağım.

a. Bunlardan biri, imamlık hizmetlerinin caminin dört duvarı arasında, sadece ibadetler veya cenaze ve düğün merasimleriyle sınırlanmasıdır. Bir de yaz tatillerinde çocuklarımızın dinî kültürünü, yaz kurslarıyla geliştirme gayretleridir. Bu hizmetlerde dahi bir zamanlar yeterli eğitilmiş görevlilerimiz yoktu, ilkokul diplomalı olanların sayısı dahi sınırlıydı. Daha sonraları imameti lise seviyesine yükseltmeyi hedef edindik. İmam-Hatip meslek liseleriyle olumlu ilerlemeler kaydettik. Şimdi ise din görevlilerimizin üniversite mezunu olmalarını hedef edindik. Gelişmeler olumlu.

Ancak üniversite mezunu imamlarımızın hizmet sınırını hâlâ ilkokul mezunu imamlarımızın hizmet sınırıyla aynı tutarsak, üniversite mezunu imamlarımızın potansiyel gücünden yeterince yararlanmamış oluruz. Onlar için harcadığımız büyük emeklerden sonra potansiyel güçlerinden yararlanmamak gaflet olur. Bu sebeple Diyanet hizmetleri daha da çok çeşitlendirilmeli, Batı ülkelerindeki üniversite mezunu din görevlilerinin hizmet alanlarına paralel biçimde, bizim de din görevlilerimizin hizmet alanları genişletilmelidir. İstekli ve yetenekli olanlar Batılı meslektaşları gibi sosyal hizmet bilgileriyle teçhiz edilmelidir.

Sosyal hizmet alanı da tabii ki, çok yönlü. Kendi içinde de özel ihtisaslar isteyen

* Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

bir alan. Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak gerekiyor. İnsanların sorunlarıyla bire bir ilgilenmek, çözmek gerekiyor. İnternet bilgisine göre, örneğin Almanya'da bu konuyla ilgili halen 51 yüksek okul ve 12 üniversite bölümü hizmet elemanlarını yetiştirmektedir. Bunların bir kısmı kilise ve vakıflara bağlı müesseseler. Fakirlere, sorunlu ailelere, çocuklara, gençlere ve yaşlılara yardım; engelliler eğitimi, ilaç ve uyuşturucu bağımlılarına yardım, sağlık danışmanlığı; hastalara, mültecilere-sığınmacılara, evsiz-barksızlara yardım; hukuk ve adalet arayanlara danışmanlık; sosyal psikiyatri, suçlulara yardım, psikolojik danışmanlık, engelli insanların korunması ve önlerindeki güçlüklerin aşılmasına yardım; cezalıların tekrar topluma kazandırılmasına yardım, psikiyatrik hastalara uzun süreli ikamet yerlerinde destek olunması; işsizlerin, kronik hastaların korunması ve hayatlarını sürdürmelerine yardımcı olunması, çalışma yeteneği kazandırılması vs. gibi sosyal hizmetlerin dinî müesseselerde de desteklenmesine ihtiyaç var. Bunlar da "hademe-i hayrat" işlerindedir. Zaten toplumumuz içinde hayır ve vicdan ehlinece bu hizmetler karınca kaderince amatörce yapılmaya çalışılıyor. Artık bu işin profesyonelce, dinî kurumlar önderliğinde yapılmasının zamanı geldi.

Bu konularda sadece seküler müesseseler değil, dinî kurumlar da topluma hizmette aktif olmalıdırlar. En azından sıkıntısı olanlara danışmanlık yaparak toplumun sorunlarının çözümüne inanç ve gönül yoluyla profesyonelce yardımcı olmalıdırlar.

Alanın uzmanlarının bir kısmını Diyanet İşleri Başkanlığı dışardan görevlendirebileceği gibi, bir kısmını da meraklı ve arzulu genç ilahiyatçılar arasından yetiştirebilir, sosyal etkinliklere profesyonelce yardımcı olmalarını sağlayabilir.

Bu hususta Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açtığı yeni bölümlerle konunun bilinçlendirilmesine katkıda bulunabilir. Vereceği bilgi ve bilinçlendirme yöntemleriyle teşkilatımıza yeni bir ruh ve ufuk kazandırabilir. Atılan bu tohum ve fidanın hızlı bir şekilde büyütülmesine yardım hepimizin görevidir. Ülkemizde bu konunun profesyonelce ele alınması çok ihmâl edilmiştir. Batı bu konuda büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Zararın neresinden dönersek kâr oradadır; maalesef seküler kurumlarımız bu konuda yeterince gelişme gösterememiştir. Sosyal Hizmet ve Özel Eğitim ismi altında bazı eğitim kurumları varsa da, toplumla bütünleşmede ve pratik alanda istenilen varlığı gösterememiştir veya kendilerini anlatamadıkları için sayıları ve uzmanlık alanları yetersiz kalmıştır. Toplumdan kopukluk, alan uygulamalarından uzaklık da onlara gölge etmiş olabilir. İlahiyat fakülteleri ve Diyanet bir an önce bu boşluğu kapatmanın yollarını aramalıdır. Bu seküler kurumlarla bir rekabet değil, halkımıza hizmette karşılıklı yardımlaşmadır, destektir. Halkımız arasında daha çok dindar çevrelerce, vicdani sorumlulukla, amatörce ve el yordamıyla yapılmaya çalışılan bu hizmetlerin toplumsal olayların karmaşıklığı içerisinde sürdürmeleri yeterli değildir. Bir an önce bilinçli ve profesyonelce yürütülebilmesi için dinî kurumların da bilinçli uzmanlarca önderliği ve danışmanlığı gerekmektedir. Dinî çevrenin amatör ruhla profesyonelliğe geçme zamanı çoktan gelmiştir.

Batı'da bu hizmet alanı formasyonu ve bilgileri üniversite sistemi içinde hiçbir en-

gel olmadan alınabiliyor ve uzmanlar yetiştirilebiliyor. Maalesef bizim mevcut yüksek öğrenim sistemimiz, bilinç eksikliğimiz önümüze bin bir türlü mevzuat sorunları ve engeller çıkarıyor. Sorunu aşabilmenin yolu, Boğaziçi ve Ortadoğu Teknik Üniversitelerinde olduğu gibi mevcut geleneksel sistemi modernize etmek veya vakıf üniversiteleriyle anlaşmak veya Diyanet Vakfı'nın Batı örneği yüksek öğrenim müesseseleri kurması suretiyle çözüm yolu aranmasıdır. Yani birinci, ikinci anadal veya yandal programlarıyla gençler tekrar üniversiteye giriş sınavlarına takılmadan veya sun'i bürokratik engellerle karşılaşmadan ihtiyaç duydukları alanlarda bilgi ve deneyim eksikliklerini giderebilmelidirler. Çeşitli sosyal hizmet alanlarında, özel eğitim bölümleri açılarak, ülkenin geleceğine yönelik örnek hizmet ufukları genişletilmeli, uzman hoca bekleyen yavrularımıza şefkat elleri uzanmalıdır. Hademe-i hayratın hizmet alanı, alternatif sosyal hizmet danışmanlıklarıyla veya uzmanlıklarıyla genişletilmelidir. Çünkü bu alanlarda, ülkemizde yeterli öğretim üyesi bulunmadığı gibi uzman da bulunmamaktadır. Örneğin Isparta'da Engelliler Derneği olarak açtığımız zihinsel özürülüler için okulumuzda yabancı uyruklu genç bir kıza profesör maaşı ödeyerek, nazla çalıştırabilmekteyiz. Aman kaçıp gitmesin diye de itina göstermekteyiz. Diğer taraftan da toplumun ihtiyacına göre yetiştirilmemiş pek çok gencimiz sokaklarda işsiz dolaşmakta, varlık içinde yokluk çekmekteyiz.

Diyanet teşkilâtı olarak halkımıza verdiğimiz dinî hizmetler yanında, sosyal hizmetlerle toplumumuzun gizli sıkıntılarını gidermede katkıda bulunabiliriz. Batılı misyonerler bu konuyu misyon faaliyetlerinin olta ucundaki yemi olarak kullanmaktadırlar. Ülkemizde ve diğer ülkelerde toplum ve fertlerin gönlünü fethetmede sosyal hizmetlerden yararlanmaktalar, başarılı da olmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, en zayıf geleneksel dinlerin dahi sosyal hizmet yardımlarıyla varlıklarını sürdürdükleri ilgilenenlerin malumudur. Örneğin Japonya'da çalışan ailelerin çocukları için Şinto mezheplerinin açtığı kreşler, özürülülere yönelik özel hizmetler vasıtasıyla toplumun sevgisini kazanmaktadır. Silinmekte olan din varlığını sürdürebilmektedir.¹

Kısaca görevlilerimizden âzami derecede yararlanabilmemiz için, camide ayracağımız imam odaları aynı zamanda dünyanın gelişmiş ülkelerinde benzerlerini gördüğümüz gibi, köy veya mahallenin sosyal hizmet ve danışma merkezi haline gelebilir. Pek çok özel hizmet alanında imamlarımız halkımızın yol-yöntem göstericisi, çevresinin amatör sosyal hizmet uzmanı, muhtaç halkın danışmanı, yardımcısı olabilir. Camilerimiz, sivil veya resmi kuruluşların amatör irtibat noktaları, halkın içindeki üstleri olabilir. İmamlarımız bilgisayar, interneti ve telefonuyla muhtaç müminlere sosyal danışmanlık görevi yapabilir. Konuyu ciddi olarak düşünmemizde büyük yarar var.

b. İşaret etmek istediğim diğer bir konu da Batı dinî kurumlarının kendileri dışındaki mezheplere karşı yeni siyaset anlayışıdır.

¹ Ernst Benz, *Neue Religionen*, Ernst Klett Verlag Stuttgart 1971, ss. 20 vd.

1950'li yıllar öncesi siyasetleri gelenekseldi. İç misyon yoluyla hak mezhep, tek hiyayet yolu olarak gördükleri kendi mezhepleri dışındaki mezhepleri batıl görüyorlar, ya bizden olurlar veya dalâlet yolunda yok olup giderler düşüncesiyle kendi kiliselerine katmayı düşünüyorlar ve her türlü diyaloga kapılarını kapalı tutuyorlardı.

Ne zaman ki aralarındaki tartışma ve negatif yaklaşımlar başka dinlerin lehine olduğunu, tartışmadan sıkılan inananların, İslâmiyet ve Budizm gibi diğer dinlere kaydıklarını gördüler, geleneksel politikalarını değiştirerek kendi aralarında diyalog kapısını açtılar, asgarî ortak noktalarda anlaşarak birbirleriyle hoşgörülü diyaloglara ve ortak çalışmalara girdiler. Birbirleri aleyhine olan yazı ve sözlerden vazgeçtiler, savunmalarını Hıristiyanlık dışı dinlere ve kendilerini tehdit eden yeni akımlara yoğunlaştırdılar. Örneğin mezhep misyonu gayesi olmadan İslâm ülkelerindeki tarihî kiliselerin din görevlerinin eğitimine yardıma başladılar. Onlar eski, geleneksel, tarihî mezheplerinde hıristiyan kalmalı; ama, müslümanlar karşısında güçlü olmalıydılar. Bu gaye ile Türkiye ve diğer ülkelerdeki hıristiyan mezheplere her türlü maddî-manevî yardıma başladılar, kendi dışlarındaki mezhepleri içerden güçlendirmenin yollarını aradılar. Dünya Kiliseler Birliği'ni kurarak kendi aralarında maddî-manevî iş birliğine giriştiler.

Hannover Üniversitesi internet sitesinde Sosyal Bilimler Fakültesi² programını inceledim, aynı fakülte çatısı altında Katolik ve Protestan ilahiyatı bölümlerinin, din bilimleri bölümlerinin olduğu dikkatimi çekti. Ayrıca iktisadi ve idari bilimler, eğitim bilimleri ve pek çok filoloji bölümüne kadar otuzun üstünde farklı eğitim biriminin aynı fakülte çatısı altında toplanmış olduğunu gördüm. Öğrenciler anabilim dalı dışında, isterlerse ikinci anadal ve yandal olarak hiçbir engelle karşılaşmadan çeşitli branşlar ve birimler arasında köprüler kurabiliyordu. Arzu ve yeteneğe bağlı bir eğitimin varlığı dikkatimi çekti. Pek çok ders öğrencilere açıktı. Öğrenciler arzu ettikleri alanlarda bilgilerini arttırabiliyorlardı. Katolik ve Protestanlar arasındaki eski kavgalar son bulmuş, aynı çatı altında ders görüyor ve birbirlerini tanımakta, aralarındaki nüansları öğrenmekte mahsur görmüyorlardı. Geleneksel politikalarını değiştirmişlerdi.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın da tarihinde ilk defa Alevî dede veya Bektaşî babalara teşkilâtında görev verdiğine şahit olduk. Bu olumlu adımın devam etmesi gerekir. Ancak hizmet kalitesinin artması için, imamlarımız kadar dede ve babaların da yeterli dinî bilgilerle donatılmasına ihtiyaç var. Yardım isterlerse, gereken destek verilmeli diye düşünüyorum. Özellikle imamlarımızın da Alevî ve Bektaşîlikle ilgili temel bilgi ve kültürle donatılmalarına büyük ihtiyaç var. Hizmet bölgelerindeki Alevî ve Bektaşî vatandaşlarımızla yakından diyalog kurabilmeleri, onlara da hizmet götürebilmeleri doğru bilgi ve tanımaya bağlı. Kendi dinimizin farklı bir meşrebi olan Alevî ve Bektaşî önderlerinin eğitimi için bir şeyler yapmamız, yardımcı olmamız gerekir. Kendi hâllerine bırakarak onların korunmasız misyon hedefi olmalarına göz yummamız, bizi

² <http://www.uni-hannover.de/de/fakultaeten/fk-philo/studiengaenge/index.php>, 17.06.2007.

vebal altında bırakır. Üstelik kendi ilahiyat öğrencilerimize dahi onlar hakkında yeterli tanıtıcı bilgi vermekten çekiniyor, tanımadıkları bir çevreye, cemaate hizmete gönderiyoruz. İlahiyat fakültelerindeki Mezhepler Tarihi derslerinde yüzlerce mezhep arasında birkaç saatlik bilgilendirmelerle, sorunu çözdüğümüzü zannederek kendimizi aldatmaktan öteye geçmiyoruz.

Halbuki ülkemizin özelliğine binaen konunun üniversite mezunu imamlarımıza ayrıntılı olarak öğretilmesi, onların görev yerlerindeki Alevî ve Bektaşî cemaatlerle olumlu diyaloglarına imkân verecektir. Diyalogtaki korku ve çekingenliklerini giderecek, aradaki mânevî soğukluğun ortadan kaldırılmasına imkân verecektir.

Osmanlının yaklaşık beş yüz senedir uyguladığı politikanın sonucu ortadadır. Özellikle ülkemizdeki hızlı şehirleşmeler, Avrupa'ya açılmamız, melez evlilikler, konuyu yeniden düşünmemizi ve gözden geçirmemizi zorunlu kılmaktadır. Geleneksel Osmanlı siyaseti, misyoner teşkilâtlarının değirmenlerine su taşımaktadır.

Almanya Erlangen-Nürnberg Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, Ortodoks (Doğu kiliseleri) anabilim dalı vardır.³ Ortodoksluk tarihi ve ilahiyatı okutuluyor.

Yine aynı fakültede, Dinî Yayıncılık ve Gazetecilik (Dinî İletişim) anabilim dalı ve bölümü bulunuyor, isteyen öğrenciler ikinci anadal veya yan dal olarak ihtisas dahi yapabiliyorlar.⁴ Meydanı *araştırmacı dini yazar* lâkaplı amatörlerin eline bırakmıyorlar. Almanya Leipzig İlahiyat Fakültesi'nde, Yahudilik (Judaistik) anabilim dalı bulunuyor.⁵ Farklı mezhep ve dinleri tanıyan din görevlileri, kendi teşkilâtlarına doğru bilgilerle daha kaliteli hizmet götürüyorlar.

Kıyamete kadar baki ve sağlam kalacağına inandığımız, güvendiğimiz İslâm dininin yanında başkalarını da öğrenmenin kime ne zararı olabilir? Tekrar düşünelim ve eğitim ve hizmet alanlarımızı genişletelim. Korkmayalım. Kırk yıldır dinler tarihi ve diğer dinlerle ilgilenen bir kardeşiniz olarak, İslâm'ın, Kur'an'ın korkacağı bir çürüklüğe rastlamadım. Ama cehalet çürüklüğünün bizi sarstığını gördüm.

Oturum Başkanı – Efendim, Ekrem Sarıkçıoğlu hocamıza teşekkür ediyorum. Ekrem Bey'in konuşması hakkında birkaç söz söylemeden önce ben, sabahki oturumla ilgili birkaç noktaya kısaca temas etmek istiyorum.

Sayın Diyanet İşleri Başkanımız açılıştaki yaptığı konuşmalarında, İlahiyat fakültelerinde öğretilen bilgilerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda hizmete dönüştürüleceğini vaat ettiler. Bugün bu salonda yapılan birinci oturumda Dr. Ahmet Akın cami içi din hizmetlerinden, Dr. Ahmet Onay da cami eksenli din hizmetlerinden bahsettiler. Ama her ikisi de mevcut yapı üzerinde durdu. Dr. Ahmet Onay, yaptığı bir alan araştırmasına dayanarak sunduğu tebliğinde din hizmetlerimizin cami görevlileri

³ <http://www.theologie.uni-erlangen.de/> 05.07.2007.

⁴ <http://www.theologie.uni-erlangen.de/> 05.07.2007.

⁵ <http://www.uni-leipzig.de/judaica/> 13.07.2007

açısından güllük gülistanlık olduğunu gösterdi bize. Hatta din görevlilerimizin haftada 60 saati bulan hizmet yaptıklarını da belirtti. Tebliğin müzakerecisi Dr. Yüksel Salman Bey, bir de konuyu hizmet alanlar açısından ele alsak nasıl olur dedi. Kahramanmaraş İl Müftümüz Dr. Ahmet Akın Bey de, sağ olsunlar, çok güzel önerilerde bulundu ve o önerileri, nezaket icabı mevcut eksiklikler olarak göstermedi de şöyle olması lazım gelir diye daha güzel bir üslûpla ifade etti.

İşte biz, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde din hizmeti alanlar açısından bilgi verecek ilmî çalışmalar yaptırдық. Bu bağlamda benim danışmanlığımda yapılmış tez çalışmalarından sadece ikisinin başlığını arz edeceğim. Biri, 1998'de hazırlanan "*İstanbul Çevresinde Hırafe Üzerine Bir Alan Araştırması (Ümraniye Örneği)*", diğeri de 2007'de hazırlanan "*İslam Dininden Vazgeçenlerin ve Buna Paralel Misyonerlerin Başarılarının Bir Kelam Problemi Olarak Kaynak ve Sebepleri.*" Benzer bir çalışma Üsküdar ilçesi baz alınarak yapılmıştır. Bu çalışmalarda birtakım anketler uygulandı, elde edilen verilerin analizleri yapıldı ve böylece din görevlileriyle din bilgisi öğretmenlerinin sundukları hizmetlerin toplum üzerinde ne ölçüde yararlı oldukları tespit edilmeye çalışıldı. Bu analizleri ben bütün katılımcıların görmelerini tavsiye ediyorum. Bunlarda, İlahiyat fakültelerimizdeki eğitim ve öğretimin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nda da bu sempozyumun konusunu teşkil eden din hizmetlerinin yönlendirilmesi açısından fevkalâde bir birikimin olduğunu görüyorum. Yani Başkanlığımızın Dr. Ahmet Onay gibi kişilere alan çalışması yaptırması çok güzel bir şeydir. Ama yapılan çalışmalardan da yararlanmak, daha geniş kapsamlı başka çalışmalara da imkân verecektir.

Aynı oturumda Ramazan Altıntaş hocamız din dilinin, irşad dilinin oluşturulmasından bahsetti. O da fevkalâde önemli. Sözüne ettiğim araştırmalarımızda da benzer sonuçlar ortaya çıktı. Muhatapların kültür seviyesi yükseldikçe din görevlilerinin konuştuğu şeyler onları tatmin etmez hâle geldi. Bunun da genel tanımı net fikirler değil, İslâm âlimlerinin görüşlerine göre, hangi İslâm âliminin, hangi görüşü, hangi kitapta yazılmış? Genel olarak birinin şöyle bir bakışı var, İslâm dininin bakışı nedir? Ve benzeri sorular var. Zaman olsa da o çalışmaların neticelerini size okuyabilsem! Görüşülen insanlardan bir kısmı, "vazgeçtim İslâm dininden; beni tatmin etmedi" diyor. "Hocaların verdiği cevapların tutarlı hiçbir tarafı yok" diyor.

Ekrem Bey'in tebliğine gelince; Hocamız, "hizmet alanı genişletilmelidir", "farklı görüşlere müsamaha ile yaklaşılmalıdır" gibi başlıklar altında özetlenebilecek kıymetli bilgiler lütfettiler. Zaman zaman Türkiye'deki realite ile olması lâzım gelen arasındaki farkı düşünmeye sevk etti bizi Ekrem Bey. Batı'da misyonerlerin yetiştirilme tarzına değindi. Bir yandan din hizmetlerinin topluma yayılmasını isterken diğer yandan din görevlisinin sadece camide kalmasını sağlayacak bir yaklaşım... Bu nasıl olacak; onu artık Başkanlarımız ve ilgili görevliler halledecektir. Papazların kiminin aynı zamanda veteriner olduğu, kiminin doktor olduğu, kiminin sağlık personeli olduğu, kiminin ekonomist olduğu, kiminin ziraatçı olduğu nazarı itibara

alındığında bu kadar geniş bir yelpaze içinde hizmetlerini uyguluyorlar; ama bizde sloganlaşıyor: “Hoca camide, hoca camide!..”

Tabii, bu hizmet alanının gerektirdiği farklı alanlarda ilâve eğitimlerin verilmesi noktasındaki teklifler, üniversite teşkilâtının mevcut mevzuatının yeniden gözden geçirmesini gerektiren tekliflerdir.

Bu kıymetli tebliğ için hocaya tekrar teşekkür ediyoruz.

Şimdi ikinci konuşmacımız Prof. Dr. Mustafa Köylü.